

Hemşirelik Bilimi Dergisi

Journal of Nursing Science

<http://dergipark.gov.tr/hbd>

e-ISSN:2636-8439

Orijinal Araştırma

Ergenlerin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Anlayışı ile Zorba Davranışları Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi

Determining the Relationship between Adolescents' Gender Equality Perception and Bullying Behaviors

Abdullah TARDU ^{ID}*,^a, Arzu AKCAN ^{ID}^b

^a Yüksek Lisans Öğrencisi, Akdeniz Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı, Halk Sağlığı Hemşireliği Programı, ANTALYA, TÜRKİYE

^b Dr. Öğr. Üyesi, Akdeniz Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı, ANTALYA, TÜRKİYE

ÖZET

Amaç: Bu araştırmanın amacı ergenlerin toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışı ile zorba davranışları arasındaki ilişkinin belirlenmesidir.

Gereç ve Yöntemler: Analitik kesitsel tipte olan bu çalışmanın örneklemini Türkiye’de bir ilçedeki tüm liselerde 9.,10. ve 11.sınıfta okuyan 805 ergen oluşturmuştur. Veriler Kişisel Bilgi Formu", "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ölçeği" (iki alt boyut) ve "Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu" (Kurban ve zorba olmak üzere iki ölçek) ile 2018-2019 eğitim öğretim yılında toplanmıştır. Verilerin karşılaştırılmasında Bağımsız Gruplarda T-Testi, Mann-Whitney U Testi ve Spearman Korelasyon Testi kullanılmıştır.

Bulgular: Çalışmaya katılan ergenlerin yaş ortalaması 16.39±1.09; %50.3’ü kızdır. Her iki ölçekte de erkekler kızlardan daha yüksek puan ortalamasına sahiptir (p<0.01). Erkeği üstün gören anlayış ile kurban ve zorba arasında düşük düzeyde pozitif yönlü ilişki bulunmuştur. Böylece erkeği üstün gören anlayış puanı arttıkça ergenlerin zorba ve kurban olma puanının da arttığı belirlenmiştir (p<0.05).

Sonuç: Ergenlerde zorba davranışlar ile toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışı arasında erkeği üstün gören anlayış açısından düşük düzeyde pozitif yönlü ilişki bulunmuştur.

ABSTRACT

Aim: The purpose of this study is to determine the relationship between the gender equality perception of adolescents and their bullying behaviors.

Methods: The sample of this study is analytical cross-sectional type is 805 adolescents who are at 9th, 10th and 11th grade in all high schools in a district in Turkey. The data were collected by "Personal Information Form", "Gender Equality Scale" (two sub-dimensions) and "Peer Bullying Scale Adolescent Form" (two scales, victim and bully) in the academic year of 2018-2019. They were used Independent Samples T Test, Mann-Whitney U Test and Spearman Correlation Test to compare the data.

Results: The mean age of the adolescents participating in the study was 16.39±1.09; 50.3% of them were girls. The boys have higher mean scores than the girls in both scales (p<0.01). As a result of the correlation, a low level positive relationship was found between the perception of men as superior and the victim and the bully. Thus, it was determined that as the perception score for men increases, the bully and victim scores of adolescents increase (p<0.05).

Conclusion: A low level of positive correlation was found between bullying behaviors and gender equality perception in adolescents in terms of perception that considers men superior.

Anahtar kelimeler: Ergen, Kurban, Toplumsal Cinsiyet, Zorba

Keywords: Adolescent, Bully, Gender, Victim

* Bu çalışma, 07-09 Ocak 2021 tarihinde online olarak gerçekleştirilen 2. Uluslararası 3. Ulusal Halk Sağlığı Hemşireliği Kongresi’nde sözel bildiri olarak sunulmuştur.

*Sorumlu Yazar: Arzu AKCAN

Adres Akdeniz Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı, ANTALYA, TÜRKİYE

e-posta: arzu@akdeniz.edu.tr

Geliş tarihi:27.04.2021

Kabul tarihi:27.06.2021

GİRİŞ

Zorbalık, cinsel, fiziksel saldırı hatta cinayete kadar varan birçok eylemi içeren gençlik şiddeti ve küresel bir halk sağlığı sorunudur. Dünya Sağlık Örgütü genç erkeklerin ortalama %42'sinin ve kızların %37'sinin zorbalığa maruz kaldığı bildirmektedir (World Health Organization, 2020a). Şiddet biyolojik cinsiyetleri ya da cinsiyet kimlikleri nedeniyle kız ya da erkek çocuklara yönelik olduğunda toplumsal cinsiyete dayalı şiddet kavramı karşımıza çıkmaktadır (World Health Organization, 2020b). Ne yazık ki toplumdaki cinsiyete dayalı ilişkiler kadın ve çocuk düzeyinde yaşanan şiddetin içselleştirildiğini, maalesef büyük oranda da her seviyede kabul edildiğini göstermektedir (Taşdemir Afşar, 2015). Çocuk şiddetinin toplum düzeyinde risk faktörleri, şiddetin teşvik edildiği veya normalleştirildiği bir ortam yaratan yasal ve sosyal normları içerir. Bu sosyal normların içinde de toplumsal cinsiyet eşitsizliği yer alır (World Health Organization, 2016). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin oluşmasında kültürel olarak kadına ve erkeğe uygun görülen kişilik özellikleri, sorumluluklar ve davranışların toplum eliyle toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına dönüştürülmesi rol almaktadır (Zeyneloğlu, 2008). Bu bağlamda kadınlara ve erkeklere yöneltilen kalıp yargılara bakıldığında erkeksi özelliklerin aktif, akılcı, atılgan, güvenli, bağımsız, soğukkanlı, korkusuz, katı, güçlü, saldırgan; kadınsı özelliklerin ise pasif, hassas, ılımlı, duygusal, şefkatli, bağımlı, narin, sevecen, bakım veren, boyun eğen, mütevazı gibi sıfatlarla tanımlandığı saptanmıştır (Dökmen, 2012). Erkeğe uygun görülen bu özellikler kadınlar üzerinde kullanılan hegemonik bir güce ve kültürel bir anlayışa dönüşmektedir (Cangöz, 2013). Dünya Sağlık Örgütü'nün liderliğinde, on uluslararası kuruluştan oluşan bir grup, "çocuklara yönelik şiddeti sona erdirmek için yedi strateji" (INSPIRE) adlı kanıta dayalı bir teknik paket geliştirmiştir (World Health Organization, 2020b). Bu paket içerisinde sunulan stratejiler arasında toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik de önemli bildirimler bulunmaktadır. Çocuk şiddetine yönelik ev, okul, işyeri gibi alanlarda toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ele alınması gerektiği; şiddetin azaltılmasına yönelik yasalar uygulanırsa cinsiyet eşitliğini destekleyen sosyal norm ve tutumlarda artış olabileceği; norm ve değer değişikliği ile de cinsiyet eşitliği ve cinsiyet eşitliğine dayalı iş bölümüne yönelik daha olumlu inançlar gelişeceği belirtilmektedir (World Health Organization, 2016).

Ülkemizde 2018 yılı Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması'nda (TNSA) fiziksel şiddete yönelik tutumlarla ilgili bulgular ne yazık ki konunun güncelliğini yitirmediğini göstermektedir. Buna göre, genel olarak kadınların %9'u fiziksel şiddetin yaşanmasına ilişkin en az bir durumu kabul etmektedir. Bu oran 2013 yılında ise %13 olarak karşımıza çıkmaktadır (2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması, 2019). Her ne kadar azalma olduğunu rakamlar çerçevesinde söyleyebilirsek de büyük oranda bir düşüş olduğunu söylemek mümkün değildir. Hatta bu oranın sadece fiziksel şiddet ile

ilgili bir rakam olduğu göz önünde bulundurulursa durum hiç de iç açıcı görünmemektedir. Diğer bir ifade ile şiddet hala varlığını sürdüren bir konudur. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, Türkiye'de pek çok alanda kendini göstermesine rağmen bu alanlar içerisinde okullar, son zamanlarda öğrenciler arasında yaşanan olumsuz olaylar nedeniyle daha fazla ön plana çıkmaktadır (Özaydınlık, 2014). Aynı zamanda bu tür olaylarla birlikte okullar önlem alınması gereken kurumlar haline gelmiştir (Ayas ve Pişkin, 2011). Okullarda şiddetin yaygın bir biçimi olarak görülen akran zorbalığının nedenlerini anlayabilmek gerekli girişimlerin planlanmasında çok önemlidir. Ergenlerin okulda şiddet ve zorbalık davranışları göstermesinde; cinsiyete dayalı şiddet, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, cinsiyet rol beklentileri ve toplumsal cinsiyet kalıp yargıları etkili olmaktadır (Aslan ve Öney Doğan, 2017). Yapılan bir çalışmada öğrenciler tarafından kadınların şiddet görmesinin nedenleri; kadınların itaatkâr olmamaları, çok konuşmaları, erkeğe saygı göstermemeleri ve erkeğin işine karışmaları gibi toplumsal cinsiyet kalıp yargı davranışlarıyla ilişkilendirilmiştir. Ayrıca erkek öğrencilerin, var olan üstünlük durumlarını sürdürülebilmek için kadınların gelişmelerini ve güçlerini kullanmalarını istemedikleri, zorba davranışlar gösterdikleri saptanmıştır (Acar Erdol ve Gözütok, 2017). Diğer taraftan erkek öğrencilerin zorbalık deneyimlerinin erkeklikle ilgili cinsiyete dayalı beklentilerden nasıl etkilendiğini anlamayı amaçlayan bir çalışmada gücün, cinsiyetin ayrılmaz bir parçası olduğu ve erkeklerin kızlara göre statüsünü veya sıralamasını güçlendirdiğinden söz edilmektedir. Hegemonik erkeklikle ilişkili ideallerin, ortaokul erkek çocuklarının zorbalık deneyiminde açıkça mevcut olduğu; bu çocukların mağduriyeti ise normalleştirdikleri görülmektedir. Ne yazık ki erkekler arasında zorbalığın ciddi bir endişe olmadığı ve bunun yerine ergenlik döneminin doğal bir parçası olduğu fikri güçlenmektedir (Rosen ve Nofziger, 2019).

Özellikle ülkemizin doğusunda yer alan bir ilde toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik bir çalışmanın yapılması literatüre önemli katkı sağlayacaktır. Çünkü, ne yazık ki ülkemizin doğusunda yaşayan kadınların %17'si batı bölgesinde yaşayanlara (%6) göre bazı koşullar için fiziksel şiddet doğru bulmaktadır (2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması, 2019). Ayrıca Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitliğine ve zorbalığa yönelik çalışmalar bulunmasına rağmen toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışı ve zorbalık arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara rastlanılmamıştır. Bu doğrultuda diğer çalışmalardan farklı olarak, bu araştırma toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışının yaşamın erken evrelerinde şiddetle olan ilişkisini ortaya koymaktadır. Ayrıca sonuçlarının okullarda cinsiyet algısına yönelik zorbalığı önleyici programların geliştirilmesine ışık tutması da bir diğer özgün değerini oluşturmaktadır. Böylelikle ergenlerin toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışı geliştirilerek, zorba davranışlardan

korunması sağlanacak ve toplumun geleceği olumlu yönde etkilenecektir. Bu çalışmanın amacı ergenlerin toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışı ile zorba davranışları arasındaki ilişkinin belirlenmesidir.

YÖNTEM

Araştırmanın Tipi

Bu araştırma ergenlerin toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışı ile zorba davranışları arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla analitik kesitsel tipte yapılmıştır.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Çalışmanın evrenini Bitlis'in bir ilçe merkezindeki tüm liselerde öğrenim gören 9., 10. ve 11. sınıf öğrencileri oluşturmuştur. Bu okullarda öğrenim gören 9.sınıf, 10.sınıf ve 11.sınıf öğrenci sayısı (N=4000) esas alınarak (tatvan.meb.gov.tr ET:03.05.2018), 0.1 etki gücü 0.05 hata payı 0.80 güç ile çift yönlü hipoteze göre minimum örneklem 779 öğrenci olarak hesaplanmış olup; çalışmanın örneklemini 805 öğrenci oluşturmuştur. Okullardan örnekleme alınan öğrenciler, her üç sınıftan eşit sayıda olacak şekilde sınıf listelerine göre numaralanarak kura yöntemi ile seçilmiştir. Çalışmaya katılan ergenlere ilişkin tanıtıcı bilgiler tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Ergenlerin Bazı Tanıtıcı Bilgileri

Tanıtıcı Bilgiler		
Yaş (AO±SS)	16.39±1.09	
Cinsiyet	n	%
Kız	405	50.3
Erkek	400	49.7
Sınıf		
9. sınıf	262	32.5
10. sınıf	268	33.3
11. sınıf	275	34.2
Anne Eğitimi		
Okur Yazar Değil	219	27.2
Okur Yazar	74	9.2
İlkokul	272	33.8
Ortaokul	141	17.5
Lise	51	6.3
Üniversite	9	1.1
Bilmiyorum	31	3.9
Annem yok	8	1.0
Anne Çalışma		
Çalışıyor	42	5.2
Çalışmıyor	755	93.8
Annem yok	8	1.0
Anne Meslek(n=42)		
İşçi	17	40.5
Baba Eğitimi		
Okur Yazar Değil	30	3.8
Okur Yazar	40	5.0
İlkokul	228	28.3
Ortaokul	210	26.1
Lise	150	18.6
Üniversite	97	12.0
Bilmiyorum	16	2.0
Babam yok	34	4.2
Baba Çalışma		
Çalışıyor	624	77.5
Çalışmıyor	147	18.3
Babam yok	34	4.2
Baba Meslek (n=624)		
İşçi	189	30.3
Esnaf	140	22.4
Memur	121	19.4
Serbest	107	17.1
Çiftçi	52	8.4
Cevap yok	15	2.4

Araştırma Soruları

Çalışma sonunda cevaplanmak istenen sorular şöyle sıralanmaktadır:

- Ergenlerin cinsiyetleri ile toplumsal cinsiyet eşitliği puanları arasında fark var mı?
- Ergenlerin cinsiyetleri ile akran zorbalığı puanları arasında fark var mı?
- Ergenlerin cinsiyetleri ile kurban olma puanları arasında fark var mı?
- Ergenlerde toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışı ile akran zorbalığı arasında ilişki var mı?
- Ergenlerde toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışı ile kurban olma arasında ilişki var mı?

Veri Toplama Araçları

Veriler “kişisel bilgi formu”, “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ölçeği” ve “Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu” ile elde edilmiştir.

Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formunda; öğrencilerin sosyodemografik özelliklerine ilişkin altı soru (yaş, sınıf, cinsiyet, anne-babanın eğitim düzeyi, anne-babanın çalışma durumu) yer almaktadır.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ölçeği

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ölçeği lise öğrencilerinin toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik görüşlerini belirlemek amacıyla Gözütok, Toraman ve Acar-Erdol tarafından 2017'de geliştirilmiştir. Ölçek biri, “erkeği üstün gören anlayışa (EÜGA)” ilişkin bilgi verirken; diğeri “kadını erkeğe bağımlı kılan anlayışla (KEBKA)” ilgili bilgi sağlayan iki alt boyuttan ve 13 maddeden oluşmaktadır. Ölçek 5'li likert tipinde olup, EÜGA boyutundan en düşük “8” en yüksek “40” puan alınabilmekte ve yüksek puan almak erkeğin kadından üstünlüğü, erkek egemenliğinin kabulü anlamına gelmektedir. KEBKA boyutundan en düşük “5” en yüksek “25” puan alınabilmekte ve yüksek puan almak aile içi ilişkide kadının erkeğe bağımlılığı, kadının kocasından izin alarak hareket etmesi gerektiğiyle ilgili görüş anlamına gelmektedir. EÜGA boyutunun Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısının 0.88, KEBKA boyutunun ise 0.70 olduğu belirlenmiştir (Gözütok, Toraman ve Acar Erdol, 2017). Bu çalışmada ise Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı EÜGA boyutunda 0.86, KEBKA boyutunda ise 0.67 bulunmuştur.

Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu

Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu zorbalığa uğrama ve zorbalık yapma düzeylerini belirlemek amacıyla biri “zorba ölçeği” diğeri “kurban ölçeği” olarak adlandırılan ve aynı maddelerin farklı biçimde sorulmasından oluşan toplam 53 maddeyi içeren iki ölçektir. Ölçekte altı faktör vardır. Bu faktörler Fiziksel Zorba ve Kurban, Sözel Zorba ve Kurban, İzolasyon Zorba ve Kurban, Söylenti Yayma Zorba ve Kurban, Eşyalara Zarar Verme

Zorba ve Kurbanı, Cinsel Zorba ve Kurbanıdır. Ölçek 5'li Likert tipindedir. Ölçeğin zorba ve kurban boyutlarından alınabilecek en düşük puan 53, en yüksek puan 265'tir. Puanlar arttıkça zorba ve kurban olma durumu artar. Kurban olma ölçeğinin orijinal formunun Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı toplam ölçek için 0.93 olup; fiziksel, sözel, izolasyon, söylenti yayma, eşyalara zarar verme, cinsel kurban alt ölçekleri için sırasıyla 0.82, 0.75, 0.77, 0.75, 0.80 ve 0.88'dir. Zorbalık ölçeğinin orijinal formunun Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı toplam ölçek için 0.92 olup; fiziksel, sözel, izolasyon, söylenti yayma, eşyalara zarar verme, cinsel zorba alt ölçekleri için sırasıyla 0.83, 0.74, 0.75, 0.66, 0.79 ve 0.88'dir (Ayas ve Pişkin, 2015). Bu çalışmada ise Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı kurban olma ölçeği için sırasıyla 0.95, 0.87, 0.81, 0.85, 0.81, 0.86 ve 0.90; zorbalık ölçeği için sırasıyla 0.95, 0.88, 0.84, 0.83, 0.84, 0.88 ve 0.90'dır.

Verilerin Toplanması

Araştırmacı çalışmanın verilerini 2018 yılı Kasım ve Aralık aylarında okullara giderek toplamıştır. Veriler form ve ölçekler yardımıyla sınıf ortamında öğrencilerden özbildirim yöntemiyle alınmıştır. Ergenlerin form ve ölçekte yer alan soru içeriğini birbirleri ile paylaşımlarını engellemek için uygulama her okulda tek seferde ve birbirini izleyen ders saatlerinde yapılmıştır.

Verilerin Değerlendirilmesi

Verilerin analizinde IBM SPSS Statistics for Windows, Version 23.0 (IBM SPSS Corp.; Armonk, NY, USA) programı kullanılmıştır. Araştırmada karşılaştırma analizlerinde parametrik ya da parametrik olmayan analizlerinden hangisinden yararlanılacağı belirlenmesi için Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ölçeği ve Akran Zorbaları Belirleme Ölçeği Ergen Formu aracılığıyla elde edilen puanlar dikkate alınmıştır. Bu doğrultuda karşılaştırmalar yapılırken Bağımsız Gruplarda T-Testi, Mann-Whitney U Testi ve Spearman Korelasyon kullanılmıştır. Tanımlayıcı analizlerde ortalama, sayı, yüzde dağılımları ve normal dağılmayan değişkenler için ortanca ve çeyreklerarası aralık verilmiştir. Normal dağılım basıklık çarpıklık değerleri ile kontrol edilmiştir. Sonuçlar %95 güven aralığında ve $p < 0.05$ anlamlılık düzeyinde değerlendirildi. En az biri normal dağılmayan değişkenler arası ilişki için korelasyon katsayıları ve istatistiksel anlamlılıklar Spearman Korelasyon Testi ile hesaplandı. İstatistiksel anlamlılık için tip-1 hata düzeyi %5 olarak kullanıldı.

Araştırmanın Etik Yönü

Bu araştırmanın yürütülebilmesi için Dünya Tıp Birliği (WMA) Helsinki Bildirgesi tüm araştırmacılar tarafından imzalanmış olup; etik kuruldan (27.06.2018 tarih, Karar no:453), İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nden (17.08.2018 tarihli 67429907-200-E.14830298 sayılı) izin yazıları alınmıştır. Araştırmaya katılan katılımcılardan (ergen ve

velileri) aydınlatılmış onam alınmıştır. Ayrıca ölçeklerin araştırmada kullanımı için izinler alınmıştır.

BULGULAR

Çalışmaya katılan ergenlerin tanıtıcı bilgileri incelendiğinde yaş ortalamasının 16.39 ± 1.09 , %50.3'ünün kız; %33.8'inin annesinin ilkökul mezunu olduğu, %93.8'inin annesinin çalışmadığı, çalışan annelerin %40.5'inin işçi olduğu bulunmuştur. Ergenlerin %28.3'ünün babasının ilkökul mezunu olduğu, %77.5'inin babasının çalışmadığı, çalışan babaların %30.3'ünün işçi olduğu belirlenmiştir (Tablo 1).

Ergenlerin cinsiyeti ile Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ölçeği ve Akran Zorbaları Belirleme Ölçeği puanlarının karşılaştırması tablo 2'de verilmiştir. Ergenlerin cinsiyeti ile EÜGA ve KEBKA puan ortalamaları karşılaştırıldığında erkeklerin kızlardan daha yüksek puan ortalamasına sahip olduğu görülmüştür ($p < 0.01$). Ergenlerin cinsiyeti ile Akran Zorbaları Belirleme Ölçeği puan ortalamaları karşılaştırıldığında ise izolasyon zorba/kurban, eşyalara zarar verme zorba/kurban ve söylenti yayma kurban puanları dışında tüm ölçek puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık ($p < 0.01$) olduğu belirlenmiştir. Buna göre yine erkeklerin ölçek puan ortalamaları ve sıralar ortalaması kızlarınkinden yüksek bulunmuştur.

Tablo 2. Ergenlerin Cinsiyeti ile Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Anlayışı ve Akran Zorbalarına/Kurban Olmaya Yönelik Karşılaştırmalar

Ölçekler	AO±SS		Test, p		
	Kız	Erkek			
Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ölçeği					
EÜGA	14.39±6.52	21.27±7.46	t=-13.934	p=0.000	
KEBKA	13.87±4.32	17.30±4.49	t=-11.060	p=0.000	
Akran Zorbaları Belirleme Ölçeği	Medyan (IQR)		Sıralar Ortalaması		
	Kız	Erkek	Kız	Erkek	
Zorbalık	60 (54-75)	67 (56-86)	368.30	438.14	MWU=66945.500 p=0.000
Fiziksel zorba	19 (15-26)	22 (17-30)	363.40	443.10	MWU=64960.500 p=0.000
Sözel zorba	8 (7-11)	9 (7-14)	376.16	430.18	MWU=70129.000 p=0.001
İzolasyon zorba	6 (6-8)	6 (6-8)	401.04	404.99	MWU=80204.500 p=0.785
Söylenti yayma zorba	5 (5-5)	5 (5-6)	377.69	428.63	MWU=70749.00 p=0.000
Eşyalara zarar verme zorba	10 (10-11)	10 (10-12)	394.07	412.05	MWU=77381.500 p=0.193
Cinsel zorba	10 (10-10)	10 (10-11)	374.47	431.88	MWU=69446.500 p=0.000
Kurban	74 (61-89)	79 (63-107)	374.63	431.73	MWU=69508.50 p=0.000
Fiziksel kurban	24 (18-31)	27 (19-39)	364.90	441.57	MWU=65571.500 p=0.000
Sözel kurban	11 (7-15)	11 (7-19)	380.27	426.02	MWU=71794.000 p=0.005
İzolasyon kurban	7 (6-10)	7 (6-11)	390.81	415.35	MWU=76061.500 p=0.116
Söylenti yayma kurban	6 (5-8)	6 (5-9)	393.85	412.26	MWU=77295.500 p=0.231
Eşyalara zarar verme kurban	11 (10-15)	11 (10-16)	400.71	405.32	MWU=80073.000 p=0.768
Cinsel kurban	10 (10-12)	10 (10-14)	380.78	425.50	MWU=72002.000 p=0.002

IQR: Çeyreklerarası aralık (25%-75%), MWU: Mann Whitney U, EÜGA: Erkeği Üstün Gören Anlayış, KEBKA: Kadını Erkeğe Bağlı Kılan Anlayış

Araştırmaya katılan ergenlerin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ölçeği puanları ile Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği puanları arasındaki korelasyon tablo 3'te gösterilmiştir. Tabloya göre EÜGA ile kurban ve zorba arasında düşük düzeyde pozitif yönlü ilişki bulunmuştur. Böylece EÜGA puanı arttıkça ergenlerin zorba ve kurban olma puanının da arttığı belirlenmiştir ($p<0.05$).

Tablo 3. Ergenlerin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ölçeği ile Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Puanları Arasındaki İlişki (n=805)

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ölçeği / Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Puanları	Kurban Alt Boyutu (r)	p	Zorba Alt Boyutu (r)	p
KEBKA	.024	0.489	.055	0.116
EÜGA	.073*	0.039	.075*	0.034

* $p<0.05$ anlamlılık düzeyindedir. (Correlation is significant at the 0.05 level).
r: Spearman Korelasyon Katsayısı, EÜGA: Erkeği Üstün Gören Anlayış,
KEBKA: Kadını Erkeğe Bağlı Kılan Anlayış

TARTIŞMA

Bu çalışmada 805 ergenin toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışı ile zorba davranışları arasındaki ilişki incelenmiştir. Sonuçta, toplumsal cinsiyet eşitliği ve zorba davranışların cinsiyetlere göre farklı düzeyde olduğu ve toplumsal cinsiyet eşitliği ile zorba davranışlar arasında bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bu çalışma ile zorbalığı önleme programlarında cinsiyetçi yaklaşımlara yönelik girişimlerin olmasının gerekliliği gözler önüne serilmiştir. Araştırma sorularına yönelik bulgular birbiriyle bağlantılı olduğundan tek tek değil bir arada tartışılmıştır. Tartışmada toplumsal cinsiyet ve şiddet ya da zorbalık konularını birlikte ele alan çalışmaların yer almasına özellikle dikkat edilmiştir.

Çalışmada ergenlerin toplumsal cinsiyet eşitliği ölçeği ile akran zorbalığı ve kurban olma puan ortalamalarının erkeklerde daha yüksek olduğu; EÜGA ile kurban olma ve akran zorbalığı arasında düşük düzeyde pozitif yönlü ilişki olduğu görülmüştür. Ortaokul öğrencileri ile yapılan bir çalışmada ataerkil cinsiyet inançlarını destekleyen tutumların erkeklerde daha yüksek olduğu görülmüştür. Erkeklerde ataerkil cinsiyet inançlarını destekleyen tutumların akran şiddeti mağduru ve/veya faili olma ile pozitif olarak ilişkili olduğu belirlenmiştir (Saed Ali ve ark., 2017). Lise öğrencileri ile yapılan bir çalışmada ise erkeklerin kadınlara göre daha fazla şiddet davranışı gösterdiği belirlenmiştir. Gençlerin geleneksel erkeklik algıları ile şiddet davranışları arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu, gençlerin geleneksel kadınlık rolleri ile şiddet davranışları arasında bir ilişki olmadığı görülmüştür (Demirkan, 2009). Yapılan bir çalışmada 15-25 yaş arası gençlerde kavgaya karışma oranının en fazla 15-17 yaş arasında olduğu; erkeklerin kızlardan daha fazla kavgaya karıştıkları belirlenmiştir (Nair, 2015). Benzer çalışmalar üniversite öğrencileri ile de yapılmış olup yine toplumsal cinsiyet rolleri tutum ölçeği ve şiddet eğilim ölçeği puanlarının cinsiyete göre farklılık gösterdiği; kadınların daha eşitlikçi tutuma sahip oldukları ve şiddet eğiliminin ise erkeklerde daha

fazla olduğu belirlenmiştir. Şiddet eğilimleri ile toplumsal cinsiyet rolleri tutumu arasında ise negatif yönde zayıf düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuş olup, şiddet eğilimi yüksek olan öğrencilerin toplumsal cinsiyet rolleri tutumunun daha düşük olduğu görülmüştür (Baş, 2020). Üniversite öğrencileri ile yapılan başka bir çalışmada toplumsal cinsiyet algısı puanları ve şiddet eğilimi puanlarının cinsiyetlere göre farklılık gösterdiği, kadınların toplumsal cinsiyet algısı puanlarının (olumlu yönde) daha yüksek, şiddet eğilimi puanlarının ise erkeklerde daha yüksek olduğu saptanmıştır. Toplumsal cinsiyet algısı puanları ile şiddet eğilimi ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu, toplumsal cinsiyet algısı (olumlu algı) puanları yükseldikçe, şiddet eğiliminin azaldığı saptanmıştır (Kul Uçtu ve Karahan, 2016). Birçok çalışma zorbalık, şiddet gibi davranışların ve olumsuz yönde toplumsal cinsiyet algısının erkeklerde daha yüksek olduğunu göstermektedir. Siber zorbalıkta da yine erkek öğrenciler lehine bir farklılaşma olduğu, bunun olmasında etkili olan etmenlerin başında toplumsal cinsiyet rollerinin geldiği görülmektedir (Baştürk Akca ve Sayımer, 2017). Tüm bunların altında yatan nedenler ayrıntılı bir şekilde incelenmelidir. Çünkü şiddet de toplumsal cinsiyet algısı da zaman içinde sürekli güncellenen konulardır. Örneğin ortaokul öğrencileri ile yapılan bir çalışmada ergenler, kadının toplumsal cinsiyet rollerini ihlal ettiği durumda eşinin kadına bağırmasını daha doğru, adil ve hak edilmiş olarak değerlendirmektedir. Bunun da toplumsal cinsiyet rolleri ihlal edildiği durumda bu ihlali gerçekleştiren kişilere gösterilen saldırgan davranışların ne yazık ki daha mazur görülebildiğine işaret etmektedir (Şat, 2019). Bazen yetişkinler fark etmeden ergenlerin bu tür davranışlarını pekiştirebilir, bazen de herhangi bir kitaptaki bir yazı, bir görsel buna neden olabilir. Nitekim ortaokul düzeyindeki ders kitaplarının incelendiği bir çalışmada öğretim programlarında toplumsal cinsiyet eşitsizliğine vurgu yapan kavramların zaman içinde giderilmiş olduğu belirlense de toplumsal eşitlik örneklerinin yeterli olmadığı görülmüştür (Karakuş, Mutlu ve Diker Coşkun, 2018). Lise sosyoloji kitabındaki görsellerde erkeklerin daha çok yer aldığı, erkeğin güvenilir, akıllı, koruyan, güçlü; kadının ise duygusal, yardıma muhtaç, korkak, şefkatli, narin zayıf iradeli niteliklerle anıldığı ise başka bir çalışmada belirlenmiştir (Odabaş Koç, 2017).

Literatüre bakıldığında (Demirkan, 2009; Nair, 2015; Kul Uçtu ve Karahan, 2016; Baştürk Akca ve Sayımer, 2017; Saed Ali ve ark., 2017; Şat, 2019; Baş, 2020) ortaokul düzeyinden üniversite düzeyine uzanan çalışmalarda sonuçların bizim çalışmamızla ve birbirleriyle benzer olması toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı şiddet davranışlarının daha erken yaşlarda ele alınması gerektiğini göstermektedir. Dolayısıyla bu cinsiyete dayalı yaklaşımların, rollerin sadece okullarda değil çok daha küçük yaşlarda ailelerde başlayıp, ilerleyen süreçte okulların da katılımıyla devam etmesi uygun olacaktır. Özellikle olumsuz sonuçların erkek cinsiyetiyle

karşımıza çıkması daha açıklayıcı çalışmalara gereksinim duyulduğunu da göstermektedir. Ancak cinsiyet eşitsizliklerinde insanların gereksinimlerinin daha doğru bir şekilde belirlenebilmesi için çok disiplinli, çok sektörlü, çok paydaşlı yaklaşımlar sergilenmelidir (Manandhar, Hawkes, Buse, Nosratid ve Magar, 2018). Zorbalıkta toplumsal cinsiyet normlarından kaynaklanan etmenleri ortaya koyacak daha ayrıntılı çalışmalara gereksinim vardır. Ergenler toplumsal cinsiyete yönelik bu algılarının farkında bile olmayabilir. Öncelikle bu farkındalıkları sağlamak iyi bir başlangıç olacaktır. Her iki cinsiyet için de önemli fırsatlar vardır ve bunları uygun şekilde değerlendirmek önemlidir. Şiddet ve toplumsal cinsiyet anlayışları zaman içinde değişim gösterebilir. Ancak, evrensel yaklaşım toplumsal cinsiyetteki dönüşümlerin şekillenmesinde iyi bir destek olabilir. Örneğin, altı ülkede, 13-17 yaş grubu ergenlerde partner şiddetini önlemek amacıyla çalışma yapılmaktadır. Çalışmada toplumsal cinsiyet için de koruyucu olan iletişim becerileri, empati, olumlu sosyal duygusal yeterlilikler, öfke yönetimi ve şiddetsiz çatışma yönetimi gibi müdahaleler yer almaktadır (Vives Cases ve ark., 2019). Bu çalışmanın yürütüldüğü ülkelerden biri olan İspanya'dan elde edilen sonuçlar ise bu müdahalelerin faydalı olabileceği yönündedir (Pérez-Marco, Soares, Davó-Blanes ve Vives-Cases, 2020).

SONUÇ

Ergenlerin toplumsal cinsiyet anlayışını ve zorba davranışları birlikte ele alan bu çalışmanın sonuçları cinsiyetçi yaklaşımları ve zorba davranışları önlemeye yönelik yeni düzenlemelerin gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Ergenlerin sağlıklı birer yetişkin olabilmeleri adına yapılacak düzenlemeler özellikle aileler ve okullarla birlikte yürütülürse daha etkin olabilecektir. Ergenler arasında zorba davranışlar oldukça yaygındır ve geleceklerini çeşitli yönlerden olumsuz etkileyebilmektedir. Ancak ne yazık ki göz ardı edilebilmektedir. Özellikle cinsiyetçi yaklaşımlar ve zorbalık aslında her alanda dikkat edilmesi gereken konulardır. Bu nedenle multidisipliner yaklaşım çözümleri daha kalıcı sonuçlara götürebilir. Ayrıca unutulmamalıdır ki ergenlik döneminde cinsiyetçi yaklaşımlara ve zorbalığa maruz kalmak, ne yazık ki ergenin geleceğini tehlikeye atmak anlamına gelmektedir. Hatta ergenin kendisi farkında olmadan bu sürecin içinde sürüklenip gidebilmektedir. Ergenlerdeki cinsiyetçi yaklaşımları ve zorba davranışları irdelemek farkındalık oluşmasında önemli unsurlardır. Böylelikle ergenlerin hangi yönde desteklenebilecekleri konusunda öngörü sahibi olunabilir.

Bu çalışmanın sonuçları sadece bir ilçenin liseye kayıtlı 805 ergenini kapsıyordu. Gelecekte daha büyük örneklemli çalışmalara yer verilmelidir. Ayrıca çalışmada toplumsal cinsiyet anlayışını ve zorba davranışları etkileyebilecek faktörler değerlendirilememiştir. Gelecekteki çalışmalarda bu özellikler de değerlendirilebilir, hatta ülkenin kültürel

çeşitliliği gözetilerek farklı bölgelerde yaşayan ergenlerden veriler alınarak kültürel yansımalar da ortaya konabilir. Ayrıca kültürel yansımaları tartışmak için ergenlerin erkek ve kadına ilişkin toplumsal algısını derinlemesine inceleyen nitel çalışmaların yapılması önerilmektedir. Böylelikle elde edilen sonuçlar daha geniş örneklemli nicel araştırmalara yol gösterecek; okullarda yeni düzenlemelere olanak tanyacaktır. Ergenlere yönelik cinsiyetçi yaklaşımların ve zorbalığın önlenmesi için ailelerle ve okullarla çalışmalar yapılabilir. Tüm bu çalışmaların etkinliği sürekli değerlendirilebilir. Cinsiyetçi yaklaşımlar ve zorba davranışlar önemli halk sağlığı sorunlarıdır ve multidisipliner çalışmaların yapılması oldukça önemlidir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma mevcut örneklem ile sınırlı olduğundan sonuçları sadece çalışma evrenine genellenebilir.

Finansal Kaynak

Bu çalışma Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenmiştir (Proje numarası: TYL-2018-4227).

Teşekkür

Bu çalışmanın yürütülmesini sağlayan ergenlere, ailelerine ve okul çalışanlarına katkılarından dolayı teşekkür ederiz. Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi'ne (Proje numarası: TYL-2018-4227) çalışmayı destekledikleri için teşekkür ederiz.

Raporlama sürecinde elim bir kaza sonucu hayatını kaybeden ve bu çalışmanın planlama ve veri toplama aşamalarına katkıda bulunan Abdullah Tardu'yu minnetle anıyoruz.

KAYNAKLAR

1. Acar Erdol, T., Gözütok, F. D. (2017). Needs assessment for gender equality curriculum among high school students: an example of an anatolian high school. *Education and Science*, 42(190), 39-65. doi: 10.15390/EB.2017.6429.
2. Aslan, A., Önay Doğan, B. (2017). Çevrimiçi şiddet: Bir siber zorbalık alanı olarak "Potinss" örneği. *Marmara İletişim Dergisi*, 27, 95-119. doi: 10.17829/midr.20172729524.
3. Ayas, T., Piskin, M. (2011). Lise öğrencileri arasındaki zorbalık olaylarının cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türü bakımından incelenmesi. *İlköğretim Online*, 10(2), 550-568. Erişim adresi: <http://ilkogretim-online.org.tr/index.php/io/article/view/1602/1438>
4. Ayas, T., Pişkin, M. (2015). Akran zorbalığı belirleme ölçeği ergen formu. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 50, 316-24. Erişim adresi: <https://www.akademikbakis.org/file/50.pdf>
5. Baş, D. (2020). Trakya Üniversitesinin merkez ilçede eğitim gören öğrencilerinin şiddet eğilimleri ve toplumsal cinsiyete ilişkin

- tutumları. (Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi). Trakya Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Edirne.
6. Baştürk Akca, E., Sayımer, İ. (2017). Siber zorbalık kavramı, türleri ve ilişkili olduğu faktörler: mevcut araştırmalar üzerinden bir değerlendirme. *Online Academic Journal of Information Technology Special Issue*, 8(30). doi: 10.5824/1309-1581.2017.5.001.x
 7. Cangöz, İ. (2013). İletişim fakültesi öğrencilerinin toplumsal cinsiyet farkındalığı ve cinsiyetçi şiddetle ilgili görüşleri. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, 19, 41-64. Erişim adresi: <http://iletisimdergisi.gsu.edu.tr/pub/issue/7379/96600>
 8. Demirkan, U. Z. (2009). Toplumsal cinsiyet bağlamında gençlerin şiddet davranışları. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Muğla.
 9. Dökmen, Z. Y. (2012). Toplumsal cinsiyet: Sosyal psikolojik açıklamalar. İstanbul: Remzi Kitabevi.
 10. Gözütok, F. D., Toraman, Ç., Acar Erdol, T. (2017). Toplumsal cinsiyet eşitliği ölçeğinin (TCEÖ) geliştirilmesi. *İlköğretim Online*, 16(3), 1036-1048. Erişim adresi: <http://ilkogretim-online.org.tr/index.php/io/article/view/2443>
 11. IBM SPSS Corp., Version 23.0. Armonk, NY: USA
 12. Karakuş, E., Mutlu, M., Diker Coşkun, Y. (2018). Toplumsal cinsiyet eşitliği açısından öğretim programlarının incelenmesi. *Istanbul University Journal of Women's Studies*, 7, 31-54. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/pub/iukad/issue/39940/474136>
 13. Kul Uçtu, A., Karahan, N. (2016). Sağlık yüksekokulu öğrencilerinin cinsiyet rolleri, toplumsal cinsiyet algısı ve şiddet eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Journal of the Human and Social Sciences Researches*, 5(8), 2882-2905.
 14. Manandhar, M., Hawkes, S., Buse, K., Nosratid, E., Magar, V. (2018). Gender, health and the 2030 agenda for sustainable development. *Bull World Health Organ*, 96, 644-53. doi: 10.2471/BLT.18.211607
 15. Nair, G. (2015). Gençlik şiddetinin toplumsal nedenleri (Sivas merkez ilçe örneği). (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Sivas.
 16. Odabaşı Koç, Ö. (2017). Lise sosyoloji ders kitaplarında toplumsal cinsiyet eşitliği. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı, Kayseri.
 17. Özyadınlık, K. (2014). Toplumsal cinsiyet temelinde Türkiye’de kadın ve eğitim. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 33, 93-112. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/198262>
 18. Pérez-Marco, A., Soares, P., Davó-Blanes, M.C., Vives-Cases, C. (2020). Identifying types of dating violence and protective factors among adolescents in Spain: A qualitative analysis of Lights4Violence materials. *Int. J. Environ. Res. Public Health*, 17, 2443. doi:10.3390/ijerph17072443.
 19. Rosen, N. L., Nofziger, S. (2019). Boys, bullying, and gender roles: how hegemonic masculinity shapes bullying behavior. *Gender Issues*, 36, 295-318. doi:10.1007/s12147-018-9226-0.
 20. Saed Ali, T., Karmaliani, R., Mcfarlane, J., Khuwaja, H. M. A., Somani, Y., Chirwaf, E. D., Jewkes, R. (2017). Attitude towards gender roles and violence against women and girls (VAWG): baseline findings from an RCT of 1752 youths in Pakistan. *Global Health Action*, 10(1). doi: 10.1080/16549716.2017.1342454
 21. Şat, F. (2019). Ergenlerin toplumsal cinsiyet rol ihlallerine yönelik tutumlarının incelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Genel Psikoloji Bilim Dalı, Bolu.
 22. Taşdemir Afşar, S. (2015). Türkiye’de şiddetin “kadın yüzü”. *Sosyoloji Konferansları*, 52(2), 715-53. doi: 10.18368/IU/sk.04297.
 23. Vives-Cases, C., Davo-Blanes, M. C., Ferrer-Cascales, R., Sanz-Barbero, B., Albaladejo-Blázquez, N., Sánchez-SanSegundo, M., et al. (2019). Lights4Violence: A quasi-experimental educational intervention in six European countries to promote positive relationships among adolescents. *BMC Public Health*, 19, 389. doi: 10.1186/s12889-019-6726-0.
 24. World Health Organization. *INSPIRE Seven Strategies for Ending Violence Against*, (2016). Erişim tarihi: 08 Eylül 2020, <https://www.who.int/publications-detail-redirect/inspire-seven-strategies-for-ending-violence-against-children>
 25. World Health Organization. *Youth Violence*, (2020a). Erişim adresi: 08 Eylül 2020, <https://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/youth-violence>
 26. World Health Organization. *Youth Violence*, (2020b). Erişim tarihi: 08 Eylül 2020, <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-children>
 27. Zeyneloğlu, S. (2008). Ankara’da hemşirelik öğrenimi gören üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
 28. 2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (2019). Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara. Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2021, http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2018/rapor/TNSA2018_ana_Rapor.pdf